

เทศน์เช้า วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาพ่อแม่ก็อยากให้ลูกทุกคนได้บุญได้กุศล เพราะปรารถนาให้ลูกประสบความสำเร็จ ประสบความสำเร็จทางโลกนะ ทางโลกประสบความสำเร็จ ในครอบครัว ในตระกูลจะมีความ ร่มเย็นเป็นสุข ความร่มเย็นเป็นสุข เพราะมันอ่อนใจใจ แต่การประกอบสัมมาอาชีวะ สิ่งประกอบ สัมมาอาชีวะนะ ในโลกเราถ้าเป็นสัมมาอาชีวะ มันจะให้ผลเป็นคุณงามความดี ถ้าคุณงามความดี นะ แต่ว่าถ้าเป็นอกุศลละ สิ่งที่เป็นอกุศล โลกเขาเป็นอย่างนั้นเพราะเหตุใดละ

โลกเป็นอย่างนั้นเพราะความคิดในใจ ความคิดในใจ กิเลสตัณหาความทะยานอยากมันบีบ คั้นขึ้นมา มันแสดงออกไปอย่างนั้น ถ้าคนเรามีเวรมีกรรมขึ้นมา เวลาเราคิดขึ้นมามันเป็นกรรม เห็นไหม เขาว่าแก้กรรมๆ การแก้กรรมของเรา ถ้ามีหุมีตานะ ถ้าหุตาสว่างขึ้นมา มันเข้าใจได้ มัน ปล่อยวางได้หมด แต่ถ้าเราปล่อยวางไม่ได้ การแก้กรรม เห็นไหม การแก้กรรมของพุทธศาสนา คือ การศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วถ้าจิตใจมันมีปัญญาขึ้นมามันรู้แจ้ง ความรู้แจ้งมันไม่มีสิ่งใดตกตะกอนในใจ ถ้าไม่มีสิ่งใดตกตะกอนในใจ เราจะล้งเลงสยสิ่งใด

เริ่มต้นจากความล้งเลงสยก่อนนะ เพราะความล้งเลงทำให้เกิดความเข้าใจผิด พอความ เข้าใจผิด มันยึดความรู้สึกนึกคิดมันก็คิดผิด พอคิดผิดไปนี่การกระทำก็ทำเป็นความผิด เห็นไหม นี่เพราะเกิดจากอวิชชา อวิชชาคือความไม่รู้ใจ แต่ถ้าเป็นความรู้ละ ความรู้ รู้มาจากไหนละ การศึกษามันศึกษาเป็นสัมมาอาชีวะ เป็นวิชาชีพทั้งนั้นแหละ เป็นวิชาชีพแขนงต่างๆ ถ้าเราไม่มี วิชาชีพทางนั้น เวลาเราไปปรึกษาเขาทางวิชาการเราเข้าใจไม่ได้ แต่เขาอธิบายให้เราเข้าใจได้ นี่ เรื่องโลก

เรื่องโลกหมายความว่า ทางวิชาการต่างๆ เราศึกษาได้ เราเข้าใจได้ แต่เราไม่เข้าใจในเรื่อง ของเวรของกรรม ถ้าเรื่องของเวรของกรรม เห็นไหม เพราะเวรกรรมนี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัม

พุทธเจ้าบอกว่า เป็นอินไทย คำว่า “อินไทย ๔” คือว่ามันลึกลับซับซ้อน ลึกลับซับซ้อนเพราะอะไร เพราะการเวียนตายเวียนเกิดของจิตนี้มันเวียนตายเวียนเกิดไม่มีต้นไม่มีปลาย มันเริ่มต้นมาเห็นไหม

คูลี เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ นี่ ๑๖ อสงไขย นี่นับไม่ได้...๑๖ อสงไขย นี่แค่เริ่มต้นนะ แล้วก่อนหน้านั้นเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย้อนถึงบุพเพนิวาสานุสติญาณ ถึงไม่มีต้นไม่มีปลาย คำว่า “ไม่มีต้นไม่มีปลาย” แต่เรายังอยากพิสูจน์กันทางวิทยาศาสตร์ว่าโลกเกิดขึ้นแต่เมื่อไหร่ โลกมีตั้งแต่เมื่อไหร่ มนุษย์เกิดมาอย่างไร มนุษย์เกิดมาอย่างไร ความรู้สึกนึกคิดนี้มันเป็นเรื่องจินตนาการ แต่การพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ พิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มันก็พิสูจน์จากสสาร พิสูจน์ความมีอยู่ วิทยาศาสตร์มันจะเจริญข้างหน้าเรื่อยๆ ไป

คูลี การเกิดและการตายสิ ในปัจจุบันนี้กฎหมายต้องห้ามนะ ห้ามการพิสูจน์การตัดแต่งดีเอ็นเอ นี่กฎหมายต้องห้าม ห้ามไว้เลย ถ้ามันไปมันเกินกว่าเหตุนะ มันเกินกว่าเหตุมันจะกลับมาทำลายเผ่าพันธุ์ของตัวเองไง ถ้าการทำลายเผ่าพันธุ์ นี้พูดถึงทางวิทยาศาสตร์นะ แต่ถ้าเวลาเราเกิด เห็นไหม เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน มนุษย์เกิดมาจากไหน มนุษย์เกิดมาจากไหน

เวลามนุษย์เกิดมาจากไหน สิ่งที่มีมนุษย์นี้ วิทยาศาสตร์พยายามพิสูจน์ พยายามค้นคว้า พยายามหากัน นี่เป็นโลกีย์ปัญญา ปัญญาเรื่องโลกมันพิสูจน์แต่เรื่องสสารในมิตินี้ แต่เวลาเรื่องของการกรรมๆ นี่เวียนตายเวียนเกิด บุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ สิ่งนี้เป็นพุทธศาสนา แต่ถ้าในเรื่องเวรกรรมละ

ในเรื่องเวรกรรม เห็นไหม เวลาเวรกรรมนี้ผลของวิภูฏะไง ผลของวิภูฏะ การเกิดและการตายในวิภูฏะนี้ จิตนี้เวียนตายเวียนเกิด เวียนตายเวียนเกิด ถ้าจิตที่มาจากที่สูง มาจากเทวดา อินทร์ พรหม เขจะมีจิตใจที่เป็นคุณธรรม จิตใจที่เป็นพวกศิลปะ พวกงานแขนงการช่างต่างๆ แต่เวลาเกิดมาจากนรกอเวจี คูลี จิตพ้นจากนรกอเวจีขึ้นมา แต่นรกอเวจี เวลาอยู่ในสวรรค์ตกรกก็ได้จากสวรรค์ตกรก เห็นไหม นี่พ้นขึ้นมา พ้นเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นมา

สิ่งนี้เวลาเกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์มันเป็นภพกลาง เรามาเจอกันในภพกลาง ฉะนั้น ถึงว่าผลของวิภูฏะ ผลของวิภูฏะ เรื่องผลของวิภูฏะมันเป็นเรื่องผลให้มันเป็นพันธกรรมของใจๆ พันธกรรมของใครมาอย่างไรก็แล้วแต่ แต่เวลาเรามาศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม

พุทธเจ้าที่เราแก้ไขตรงนี้ เราแก้ไขในปัจจุบันธรรมนี้ แก้ไขปัจจุบันธรรมนี้มันแก้กิเลสได้ การแก้กิเลสคือแก้กิเลสสิ่งที่ไม่มีความดีตกค้างในใจ

การแก้กิเลส เห็นใหม่ กิเลสคืออวิชชา คือความไม่รู้ ถ้าความไม่รู้ ไม่รู้ในอะไรล่ะ? ก็ไม่รู้ในผลของวิญญูณีในใจ ไม่รู้ในการเวียนตายเวียนเกิดนี่ไง แต่รู้นี้รู้ทางวิชาการ รู้ทางโลก ดูเทวดา อินทร์ พรหมเขาศึกษากัน ศึกษาเทวดา อินทร์ พรหมเขาอยู่ในสังคมของเขา เขาก็เป็นทิพย์ๆ เขามีความสุขของเขาทั้งนั้นแหละ แต่เขาไม่รู้ที่มาที่ไปเขาเป็นอย่างไร นี่เวลาตกนรกอเวจีไม่มีทางที่ไปได้ แล้วเราก็คือเป็นมนุษย์นี่ก็เหมือนกัน เราก็คือเป็นมนุษย์ มนุษย์สมบัติฯ มนุษย์สมบัติมีคุณค่ามาก มนุษย์สมบัติมีคุณค่าตรงไหน? มีคุณค่าเพราะมันมีร่างกาย

เพราะคำว่า “มีร่างกาย” มันต้องมีอาชีพ มันต้องหาปัจจัยเครื่องอาศัยเพื่อดำรงชีวิต เวลาเขาเกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหมของเขา มันอยู่ที่บุญกุศลของเขา ในสถานะของเขามันเป็นทิพย์ คือการดำรงชีวิตของเขา เขาสมบูรณ์ของเขา ตกนรกอเวจีเขาก็มีของเขา แต่มันขาดแคลนตลอดเวลา แต่ชีวิตนี้ไม่มีวันดับ จิตนี้ไม่มีวันตาย มันต้องอยู่สภาวะแบบนั้น ทนเอา แต่มันไม่ตาย แต่มนุษย์มันขาดอาหารนี่ตาย ร่างกายขาดออกซิเจนก็จะต้องตาย

คำว่า “ต้องตาย” เห็นใหม่ ฉะนั้น เราต้องแสวงหาปัจจัยเครื่องอาศัยเพื่อดำรงชีวิต ดำรงชีวิตไว้ทำไมล่ะ ดำรงชีวิตไว้ให้มันเศร้าหมอง ให้มันอกตรมอยู่ใช่ไหม...ดำรงชีวิตไว้ ถ้าเรามีเป้าหมายของเรา นี่ชีวิตนี้เกิดมาจากไหน ชีวิตนี้เกิดมาจากไหน? ชีวิตนี้เกิดมาจากเวรจากกรรม เราสร้างคุณงามความดีของเรา สร้างคุณงามความดีของเรา สร้างคุณงามความดีของเราจิตใจมันก็เปิดกว้าง จิตใจมันก็ศึกษาได้ ถ้ามันมีการศึกษา มีการศึกษามีการค้นคว้านะ ถ้าค้นคว้า ค้นคว้าที่ไหน? ค้นคว้าในใจ ถ้าใจเราไม่สงบ เราเอาอะไรไปค้นคว้า สิ่งที่ค้นคว้า นี่เพราะใจ เวลาสงบเข้ามา มันก็เหมือนตะกอนในน้ำที่มันลงกันแก้ว เดียวพอมันมีการขยับเขยื้อน ตะกอนนั้นมันก็ฟูขึ้นมา

นี่เวลาทำความสงบของใจ กิเลสมันก็สงบระงับลงชั่วคราว ลงชั่วคราว แล้วเวลาเกิดใช้ปัญญาๆ ถ้าเราจะใช้ปัญญา ปัญญาในพุทธศาสนาปัญญาอย่างไร ถ้าจิตเราไม่สงบเข้ามาก่อน ถ้าจิตสงบเข้ามาก่อน เราเกิดปัญญา เกิดภาวนามยปัญญา ปัญญาที่บอกว่าที่เป็นอวิชชาๆ ตะกอนในหัวใจของเราที่เราไม่เคยพบไม่เคยเห็น การขุดคุ้ยหากิเลส เวลาจิตสงบไปแล้วอยากจะพบกิเลส อยากจะชำระกิเลส อยากจะล้างกิเลส แล้วกิเลสมันอยู่ไหนล่ะ

ฉะนั้น กิเลสเป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรม แต่มันจะเป็นรูปธรรมต่อเมื่อมันยึดมั่นถือมั่น มันยึดมั่นถือมั่นในอะไร? ในอารมณ์ ในความรู้สึก ในความยึดมั่นถือมั่น เห็นไหม นั่นละมันแสดงตัว ฉะนั้น เวลาจิตเราสงบแล้วเราจะพิจารณามัน เราก็พิจารณากลับไปที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม เวทนา ความสุข ความทุกข์ ความเฉยๆ อยู่ นี่เป็นเวทนา ถ้าเวทนา เวทนามันสักแต่ว่าเวทนา ถ้าเวทนามันไม่มีจิตเข้าไปยึด อารมณ์ความรู้สึกของเรา นี่ความพอใจ ความเสียใจ ถ้าคนตาพร่ามัวมันก็ว่าสิ่งนี้เป็นเรื่องธรรมดา สิ่งนี้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าจิตมันสงบแล้วนะ สุขมันพอใจ ทุกข์มันพยายามขับไล่ ความเฉยๆ อยู่ นี่ค้นหา วิภาตค้นหา แล้วค้นหาอย่างนี้ถ้ามันไม่ยึดมั่นก็ไม่แสดงตัว มันก็ไม่ชัดเจนขึ้นมา ถ้ามันยึดมั่นก็แสดงตัวชัดเจนขึ้นมา นี่กิเลสมันเกิดแล้ว

ถ้ากิเลสมันเกิด เห็นไหม ถ้าจิตมันสงบแล้วมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม กิเลสมันอาศัยสิ่งนี้ยึดมั่นถือมั่นมันถึงแสดงตัวขึ้นมา ถ้าจิตมันสงบขึ้นมามันเห็นของมัน มันจับต้องของมันได้ มันพิจารณาของมันได้ ถ้ามันพิจารณาของมันได้ มันก็ไม่มีสิ่งใดเลย

มันสอนหัวใจนะ มันสอนหัวใจ สิ่งใดๆ มันเป็นอนิจจัง มันแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา เราต่างหากโง่หลงมกเข้าไปยึดมั่น นี่เวลาเราพูดอย่างนี้เราเข้าใจได้ทางวิชาการ เราเข้าใจได้ทางวิชาการ เห็นไหม ทางวิชาการเราเข้าใจได้ เพราะเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นปริยัติ แล้วเป็นปริยัติ สิ่งนี้เป็นวิชาการๆ วิชาการของใคร? วิชาการขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่วางธรรมและวินัยนี้ไว้ เราศึกษาธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ของเรามันไม่มี

ของเราไม่มี หมายความว่า ในจิตใต้สำนึก ในลึกๆ ของใจมันยังสงสัยอยู่ ในลึกๆ ของใจมันมีกิเลสอยู่ มันมีตะกอนอยู่ มันมีตะกอน มันแก้ไขตะกอนนั้นไม่ได้ เห็นไหม จินตมยปัญญา สุขตมยปัญญาแก้กิเลสไม่ได้ แล้วเกิดภาวนามยปัญญาจะมาแก้กิเลส ดูทางวิชาการที่เขาค้นคว้ากันเพื่อทางวิชาการของเขา เวลานั้นปฏิบัติ ภาวนามยปัญญา เวลาปฏิบัติขึ้นมามันจะใช้ทางวิชาการในพุทธศาสนาที่จะเห็นคุณค่าจริง

ถ้าเห็นคุณค่าจริง ถ้ามันสงบระงับเข้ามา ถ้ามันยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดมันแสดงตัว มันแสดงตัวเราก็เห็น พอเห็นแล้วมันตกใจ มันตกใจว่าทำไมเมื่อก่อนมันไม่เห็น ในปัจจุบันนี้เราเห็นทางวิชาการนั้นเรื่องหนึ่งนะ แต่เราเห็นด้วยจักษุญาณนั้นเรื่องหนึ่งนะ ถ้าเราเห็นด้วยจักษุญาณนี้มันสำรอก มันคายของมันนะ ถ้ามันจะสำรอก มันคายของมัน นี่ทำไมพระเราต้องอยู่ในที่สงบสงัด

ทำไมพระเราต้องชดงค์ ทุกคนที่คั่นคว่ำ ที่ออกชดงค์ ออกแสวงหา ออกแสวงหาตัวตนเรานี้แหละ ออกแสวงหาจิตใจเรานี้ ออกแสวงหาสมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงานนี้แหละ ออกแสวงหา สิ่งที่เริ่มต้นจากความรู้สึกนึกคิด

อวิชชาเกิดบนอะไร? หลวงปู่มั่นบอกอวิชชาเกิดบนฐิติจิต เกิดบนจิตเดิมแท้ ฐิติจิตคือจิต สว่างใส จิตผ่องใส อวิชชาเกิดตรงนั้น ถ้าอวิชชาเกิดตรงนั้น ใครไปรู้ ใครไปเห็น พอเราผ่องใส เรามีความสุข มั่นคิดในสมาธิ เห็นไหม เรามีความสุข เรามีความสงบ เรามีความสุขมากๆ สุขมาก สุขกับทุกข์ก็เวทนาไป สุขเวทนา ทุกขเวทนาไป

แล้วถ้ามันเป็นเวทนา มันเป็นสุขเวทนาเดี๋ยวมันก็แปรปรวน ถ้ามันแปรปรวน แต่เวลามัน สุขขึ้นมาเราก็พอใจมัน เพราะว่าจิตเรามันไม่มีหลักเกณฑ์มากไปกว่านั้น ถ้าจิตเรามีหลักเกณฑ์ มากกว่านั้น สุขสงบมากกว่านั้น พอมันสงบมากกว่านั้นมันก็ปล่อย เอกัคคตารมณ์ จิตตั้งมั่น เวลา มันจับ สุขก็แปรปรวน ทุกข์ก็แปรปรวน แต่ถ้ามันจะจับสุข จับทุกข์ได้ จิตมันต้องมีหลักก่อน ถ้ามี หลักก่อน มันจับได้ มันตกใจ พอตกใจ นี่เราโง่งมมายกับสิ่งที่ว่ามันเป็นสัจจะธาตุญาณ

สิทธิความเป็นมนุษย์นะ ธาตุ ๔ และขันธ ๕ แล้วเราก็ติดตัวเราเองไป ติดความรู้สึกนึกคิด ของเราเอง ติดความยึดมั่นถือมั่นของเราเอง พอจิตสงบแล้วมันจับต้องได้มันก็แยกแยะของมัน มัน พิจารณาของมัน ถ้าพิจารณาของมันนะ ภวานามยปัญญา นี่จักขุญาณถ้ามันเกิดกับจิตดวงใดก็ แล้วแต่ เห็นไหม สัจจะเกิด ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรคญาณมันจะเกิดกับใจดวงนั้น ถ้าเกิดกับ ใจดวงนั้น นี่พิจารณาจนรู้แจ้ง จนรู้แจ้ง พิจารณาแล้วมันก็ปล่อย นี่มันยังไม่รู้แจ้ง ความเข้าใจบ้าง แต่เพราะว่าแก่นของกิเลสมันยึดมั่นถือมั่น

ถ้ายึดที่ไหนกิเลสก็แสดงตัวที่นั่น ขณะมันแสดงตัวเราก็ไม่รู้เราก็ไม่เห็น เพราะมันเป็นเรา ใจ เราพอใจก็ว่า “เออ! นี่เป็นเรา นี่ดี นี่เป็นธรรมะ” สิ่งที่เราพอใจเราก็ยึดของเราๆ ยึดจากหยาบๆ ยึด จากสิ่งที่มันเป็นพิษเป็นภัย เราก็เห็นโทษของมัน พอมันเริ่มสะอาดขึ้นมา มันเริ่มส่ายออกกายออก ความหยาบๆ มันก็เป็นกลาง พอเป็นกลางขึ้นมามันก็เป็นสิ่งที่ เป็นความละเอียด เราก็ว่าสิ่งนี้เป็น ธรรมๆ นี่ถ้าพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่าๆ เห็นโทษมาตลอด เห็นโทษมาตลอด จนถึงที่สุดนะถ้ามรรค ญาณมันมรรคสามัคคี ความสมดุลของมัน มันรวมตัวของมัน มันจะขาด

คำว่า “ขาด” สักกายทิฐิ ทิฐิในกาย ทิฐิวากายเป็นเรา สรรพสิ่งเป็นเรา ทิฐิอันนี้มันอยู่ที่ไหน? ทิฐิมันเป็นสังโยชน์ มันอยู่ที่ฐิติจิต มันอยู่ที่จิตได้สำนึก มันไม่ได้อยู่ที่ความรู้สึกนึกคิด ที่

นี่พอจิตเราละเอียดเข้าไป พิจารณาเข้าไป พอมันขาดขึ้นมา มันคายสิ่งนี้ออก พอคายสิ่งนี้ออกมัน สมุจเฉตพหวน สมุจเฉตพหวนนี้ธรรมมันเกิด ภาวนามยปัญญามันเกิด ถ้ามันสมุจเฉตพหวนขึ้นมาแล้วมันเป็นอกุปปชรรณ สัจธรรมที่มันเป็นธรรมแท้ๆ ที่มันไม่เป็น สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา

ความเป็น สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา นี้ยังสภาวะความแปรปรวนของมัน เห็นใหม่ ว่าธรรมะ เป็นธรรมชาติๆ ธรรมชาติมันแปรปรวนของมันนะ ถ้าธรรมชาติแปรปรวนของมัน แล้วถ้าเวลาเรา เข้าใจวางธรรมชาติ ก็เราไม่เดือดเนื้อร้อนใจไปกับฤดูกาล แต่เนี่ยถ้าเรามีผลประโยชน์กับฤดูกาล ทุกคนถ้าต้องการแสงแดดก็อยากได้แสงแดดนั้น ชาวไร่ชาวนาก็อยากได้ฝนนั้น ถ้าใครมี ผลประโยชน์กับฤดูกาลนั้น ก็ไปติดข้องกับฤดูกาลนั้น แต่ถ้าใครเข้าใจตามฤดูกาลนั้น แล้วปล่อย วางฤดูกาลนั้นคือธรรมชาติ แต่เราปล่อยวางฤดูกาลนั้น นี่เหนือธรรมชาติอย่างนี้ไง เพราะมัน ปล่อยวางธรรมชาติแล้วมันเป็นเอกเทศของมัน

นี่เอกเทศโดยที่ไม่มีตะกอนนะ เอกเทศโดยที่ไม่มีสิ่งใดชักจูงมันได้นะ ถ้าเอกเทศอย่างนี้ มันเอกเทศอย่างใด นี่ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นอย่างนี้ พอมันรู้แจ้งขึ้นมาแล้ว กรรมอะไรมันจะมี เหนือกับความรู้สึกอันนี้ กรรมอันใดมันจะมาหลอกล่อให้จิตดวงนี้ยังต้องคล้อยตามมันไป ยังต้อง สิ้นไหวไปกับมัน พอรู้แจ้งแล้วมันปล่อยหมด นี่แก้กรรมแก้กันที่นี้ แก้ในพุทธศาสนา แก้ในหัวใจ ของเรา ถ้ามันจบกันที่นี้ มันสิ้นสุดกันที่นี้ เห็นใหม่ นี่ผลจากการที่เราสร้างบุญกุศลของเราละ

การสร้างบุญกุศลนี้เพื่อสะสมให้จิตใจนี้มีอำนาจวาสนาบารมี คำว่าอำนาจวาสนาบารมีคือ ทำดี ความที่เป็นสิ่งที่ดี เราเสียสละ ความที่เสียสละสิ่งที่เป็นวัตถุ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของเรา เสียสละ ความทุกข์ความยากของเรา เราเสียสละสิ่งที่ละเอียดเข้าไปๆ ถึงที่สุดเรามีปัญญาขึ้นมา เราจะเริ่มมี สติปัญญาทำความเข้าใจแล้วใจเข้าสงบแล้วมันจะเข้าไปรื้อไปค้นของมัน ไปทำลายอวิชชา ทำลายความไม่รู้

ถ้ารู้แจ้งแล้ว กรรมสิ่งใดก็ไม่มีอำนาจเหนือกับจิตดวงนั้น แต่เศษของมัน เศษของมันคือ ความหิว ความกระหาย ความต่างๆ มันมีของมัน มันรับรู้ของมัน รับรู้ของมัน เพราะชีวิตนี้เกิดมา ด้วยบุญกุศล ได้มนุษยสมบัติมา แล้วเราทำประโยชน์ของเราขึ้นมาในหัวใจของเรา มันเป็น ประโยชน์แล้ว มันสิ้นสุดในใจ แต่อายุขัยยังมีอยู่ ก็ยังรับรู้กันไปอยู่ นี่เศษของมันมี

ถ้าเศษของมันมี แต่ก็ไม่วิตกห่วงไหวไปกับเศษของมัน เรามีสติปัญญาของเรา เราทำ
ประโยชน์กับเรา เราเกิดมาพบพุทธศาสนา เห็นคุณค่า แล้วเกิดมา ใครจับต้อง ใครค้นคว้า ใคร
แสวงหาได้ทรัพย์สมบัติ ได้มากได้น้อยอยู่ที่อำนาจวาสนาของจิตดวงนั้น เอวัง